

Sp. WIKTOR WĄSIK
(23.XII.1883—16.VII.1963)

W pełni upalnego lata żegnaliśmy z żalem na Powązkach najstarszego polskiego pracownika na polu historii filozofii i pedagogiki. Zmarły w osiemdziesiątym roku życia profesor Wąsik cieszył się stale dobrym zdrowiem; okrutna choroba (rak) powaliła go nieoczekiwanie.

Zmarły zasłużył się jako jeden z nielicznych u nas znawców dawniejszej polskiej literatury filozoficznej, zwłaszcza jako autor monografii o znakomitym filozofie naszego Odrodzenia Sebastianie Petrycym z Pilzna (†1627). Był dobrym polakiem, doświadczonym pedagogiem, uczynnym kolegą, przyjacielem młodzieży.

Pracowite jego życie nie należało do łatwych. Jako młody chłopiec, uczeń kl. szóstej gimnazjalnej, stracił ojca, który osierocił ośmioro dzieci. Toteż Wiktor wcześniej musiał rozpocząć pracę zarobkową, aby pomóc matce w wychowaniu rodzeństwa. Uczęszczał do II rządowego Gimnazjum klasycznego w Warszawie, swym mieście rodzinnym. W tym samym roku rozpoczął studia wyższe w Sekcji filologii klasycznej na Wydziale filologiczno-historycznym rosyjskiego jeszcze Uniwersytetu Warszawskiego. Należał do tajnej organizacji młodzieży uniwersyteckiej która opiekowała się uczniowskimi kółkami samokształcenia („kompletami”) i przygotowywała „strajk szkolny” 1905 roku. Wydalony z Uniwersytetu za udział w tym proteście młodych Polaków przeciwko szkole obcej przeniósł się (po krótkim pobycie w Wiedniu) do Krakowa i studiował w dalszym ciągu humanistykę w Uniwersytecie Jagiellońskim, słuchając wykładów ks. prof. S. Pawlickiego i innych znanych uczonych. Tam też uzyskał w r. 1909 doktorat filozofii na podstawie pracy o kategoriach Arystotelesa.

Od tegoż roku Wąsik począł ogłaszać w czasopismach specjalnych rozprawy i artykuły z rozmaitych dziedzin humanistyki, głównie z zakresu historii filozofii, szczególnie zaś z historii filozofii w Polsce. W ciągu trzydziestu lat nauczał w szkołach średnich w Warszawie i Łodzi; od roku 1926 do wybuchu wojny był nauczycielem państwowego Gimnazjum i Liceum im. Władysława IV na Pradze. Ale równocześnie już od 1920 r. wykładał w wyższych uczelniach. W państwowym Instytucie Pedagogicznym jako docent historii pedagogiki (1920—25), w Wolnej Wszechnicy Polskiej od 1923 r. jako profesor historii pedagogiki; od 1932 r. był dziekanem Wydziału Pedagogicznego (poprzednio przez trzy lata pełnił funkcje prodziekana), w 1937 r. otrzymał nominację na profesora zwyczajnego historii pedagogiki, prowa-

dził zarazem wykłady i seminaria w oddziale WWP w Łodzi (1928—39). Od roku 1926 miał wykłady zlecone z historii filozofii w Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w trzy lata później habilitował się z tego przedmiotu. W latach 1922—25 redagował „Przegląd Humanistyczny”.

Jest rzeczą zrozumiałą, że praca nauczycielska pozostawia mało czasu i sił na badania naukowe. Trzeba mieć wiele zamięłowania do badań w obranym kierunku, wiele wytrwałości, aby przez długie lata zbierać w bibliotekach materiały do zamierzonego obszernego dzieła, wertować stare foliały, robić notatki na niezliczonych kartkach. Dr Wąsik potrafił uporać się z tym wszystkim. Zachęcony do badań nad filozofią grecką przez pierwszego swego mistrza akademickiego prof. Eug. Bobrowa (ucznia G. Teichmüllera i następcy na katedrze H. Struvego), z zapałem zabrał się do studiów nad Arystotelesem i arystotelizmem, następnie zaś zajął się recepcją Arystotelesa w Polsce, co go doprowadziło do bliższego zainteresowania się tłumaczami i popularyzatorami, jak Andrzej z Kobyłina, a przede wszystkim Sebastian Petrycy z Pilzna. Owocem tych zainteresowań było opracowanie szeregu drobniejszych monografii, które, grupując się około osoby tego „najwybitniejszego filozofa, jakiego wydała renesansowa Polska” (Tańkiewicz), złożyły się na monumentalną monografię, wzmiankowaną na początku tego wspomnienia o jej autorze. Pracował nad tą monografią gorliwie, korzystając zwłaszcza ze zbiorów Biblioteki Zamoyskich, podczas okupacji 1915—1918 r. i pod koniec wojny miał już gotową pierwszą redakcję. Poszukiwania prowadził jednak dalej (w 1926 r. w Bibliothèque National w Paryżu) i dzieło swe poprawiał i uzupełniał.

Z początku nowej, o wiele cięższej niż pierwsza, okupacji niemieckiej, w pracy Profesora nastąpiła nagła przerwa. Aresztowany przez okupantów 10 listopada 1939 r., zapewne w charakterze zakładnika, przez trzy miesiące był więźniem „Pawiaka”. Po zwolnieniu natychmiast powrócił do pracy naukowej, brał również udział w tajnym nauczaniu w kompletach warszawskich i aż do powstania kierował Wydziałem Pedagogicznym WWP, a po wysiedleniu z Warszawy kontynuował pracę w Wydziale w ramach Kursów Akademickich w Częstochowie, wykładał tam od jesieni 1944 r. do wiosny roku następnego.

Jeden z jego braci, Józef, aresztowany przez Gestapo w 1943 r., zginął pod koniec tego roku w obozie oświęcimskim. Ukochany jednak Profesora zmarł w piętnastym roku życia jako ofiara powstania. Z dymem poszedł cały dobytek, w tym zasobna w rzadkie książki biblioteka naukowa, gotowe dzieło o Petrycy i jego epoce, oraz od dwóch lat przygotowany do druku maszynopis dwutomowej „Historii filozofii polskiej”.

Powołany po zakończeniu wojny na katedrę historii filozofii w Polsce do powstającego uniwersytetu w Łodzi, brał w charakterze dziekana (do 1 października 1945 r.) czynny udział w organizowaniu

Wydziału Humanistycznego. W niecały rok później mianowano go profesorem zwyczajnym, oraz kierownikiem katedry i zakładu historii filozofii w Polsce na Wydziale Humanistycznym UŁ. Nadto, wypełniając w dalszym ciągu obowiązki dziekana Wydziału Pedagogicznego Wolnej Wszechnicy Polskiej, która funkcjonowała do 1949 roku, przeprowadził w tej uczelni szereg egzaminów magisterskich.

W końcu 1950 r., po przekroczeniu „granicy wieku” (65 lat), został przeniesiony „w stan spoczynku” i jako emeryt powrócił z żoną do Warszawy. W odbudowanym domu gromadził, jak dawniej, książki filozoficzne, przede wszystkim dawniejszych (od XVI wieku) autorów polskich i w stosunkowo krótkim czasie zdołał ponownie stworzyć cenny zbiór, w którym trafiają się „białe kruki”. Próbkę swych skarbów zademonstrował na „Wystawie dwudziestu bibliofilów”, urządzonej w kwietniu 1963 r. przez Towarzystwo Przyjaciół Książki, do którego należał.

Od roku 1951 wykonywał, jako pracownik naukowy, prace zlecane przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe dla Biblioteki Kłasyków Filozofii. W latach 1952—55 dojeżdżał do Lublina na wykłady zlecane i ćwiczenia z zakresu historii filozofii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a od roku 1955 aż do zgonu wykładał tenże przedmiot, jako profesor zwyczajny, na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (na Bielanach).

Nie ustając, mimo podeszłego wieku, w pracy naukowej, od zakończenia wojny aż do ostatnich niemal chwil trudził się odtwarzaniem drugiej części monografii polskiej”. Tom pierwszy tego dzieła ukazał się nakładem Paxu w 1958., do tomu drugiego autor zdążył opracować znaczną część „Romantyzmu” (rękopis obejmuje 523 strony). Prócz tego pozostawił obszerny maszynopis (605 stron), stanowiący dokończenie monografii Patrycego. Należy się spodziewać, że prace te zostaną wkrótce wydane.

Będzie to najlepszym uczczeniem pamięci Zmarłego.

Analiza krytyczna pism Wiktora Waśika i oparta na niej ocena ich wartości naukowej musi być, naturalnie, przedmiotem osobnego studium. Ale trudno zakończyć to wspomnienie nie zwróciwszy uwagi na doniosłość jego „Historii filozofii polskiej” dla naszej kultury. Niezmiernie żal, że zmarły badacz w dziedzinie tak u nas zaniedbanej po raz pierwszy pokusił się o zebranie rozproszonych wiadomości o polskich pisarzach filozoficznych i stworzenie pewnej syntetycznej całości, która, bez względu na to cokolwiek można by jej zarzucić, toruje drogę dalszym pracom nad dziejami polskiej myśli filozoficznej.

PRACE W. WAŚIKA OGŁOSZONE DRUKIEM

2. (Przekład, przedmowa, uwagi:) Arystoteles ze Stagiry. *Organon*.
1. Kategorie Arystotelesa pod względem historycznym i systematycznym. Warsz. 1909.

- Pierwszy traktat. Kategorie. Warsz. 1912.
3. Literatura polskich przekładów Arystotelesa jako przyczynek do historii filozofii w Polsce. „Przegląd Filozoficzny”, Warsz. 1912.
 4. Poglądy pedagogiczne Platona i Arystotelesa ze stanowiska metody ogólnej. „Wychowanie w Domu i Szkole”. Warsz. 1912, nr 10.
 5. Ideowe stanowisko Krasińskiego w Romantyźmie polskim. „Wych. w D. i Szk.”, Warsz. 1912, nr 12.
 6. Podział filozofii Sebastiana Petrycego z Pilzna, przesławnego scholastyka polskiego, w stosunku do klasyfikacji Arystotelesa. (W Książce Pamiątkowej ku czci prof. E. A. Bobrowa w 25-lecie pracy naukowej). Warsz. 1913.
 7. Andrzej Glaber z Kobyлина, problematysta polski. „Przegl. „Przegl. Filozof.” Warsz. 1916. Odbitka (wydana oddzielnie przez Kasę im. Mianowskiego).
 8. System pedagogiczny Seb. Petrycego z Pilzna. „Wych. w D. i Szk.”, Warsz. 1917.
 9. Nawiasowy kurs logiki formalnej przy nauczaniu języka polskiego metodą dyskusyjną. „Przegląd Pedagogiczny”, Warsz. 1918.
 10. Interpunkcja polska. Warsz. 1919.
 11. Piśmiennictwo staropolskie w przedmiocie zagadnień etycznych. (Ze studiów nad historią filozofii w Polsce i dziejami arystotelizmu). „Przegl. Filozof.”, Warsz. 1920.
 12. Sebastian Petrycy z Pilzna. „Sprawozdanie z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności”. Krak. 1920, nr 5 (Streszczenie odczytu).
 13. Sebastian Petrycy z Pilzna i epoka. Ze studiów nad dziejami filozofii w Polsce i recepcją Arystotelesa. Zeszyt 1. Warsz. 1923. (W tym zeszycie, str. 187 i n.): Polska bibliografia prac o Arystotelesie i o wcześniejszych filozofach greckich.
 14. Studia nad scholiami do Etyki Nikomachejskiej. (Formacja komentarzy Seb. Petrycego z Pilzna). „Przegl. Filozof.”, Warsz. 1924. Odbitka.
 15. Poglądy Seb. Petrycego z Pilzna na zasadnicze problemy teoretyczno-poznawcze i metafizyczne. „Przegląd Humanistyczny”, Lwów—Warsz. 1925. Odbitka.
 16. Tematy z języka łacińskiego. Warsz. 1925. (Seria I, 2 teczki).
 17. Seb. Petrycy z Pilzna. „Przegl. Filozof.”, Warsz. 1926.
 18. Ś p. Feliks Kierski. „Przegl. Filozof.”, Warsz. 1926.
 19. Wstęp (do książki L. Zarzyckiego p.t.) Wychowanie narodowe. Warsz. 1926.
 20. W trzechsetną rocznicę śmierci filozofa staropolskiego Seb. Petrycego z Pilzna. „Kurier Warszawski”, 1926, nr 352.
 21. Studia nad scholiami do Polityki Arystotelesa. (Formacja komentarzy Seb. Petrycego). „Przegl. Filozof.” Warsz. 1927. Odbitka.

22. J. H. Pestalozzi. „Przegl. Pedag.”, Warsz. 1927, nr 8.
23. Seb. Ptrycy z Pilzna (zob. poz. 13). Zeszyt 2. Warsz. 1929.
24. Filozofia (polska). „W. Encyklopedia Powszechna Gutenberga”, t. XIII („Polska”), Krak. 1931.
25. Znaczenie Froebela w historii pedagogiki i czasach obecnych. „Kwartalnik Pedagogiczny”, 1932, z 2—3. Odbitka.
26. Najnowsze dzieło polskie o historii filozofii. (Wł. Tatarkiewicz, Historia filozofii, dwa tomy). „Kwart. Pedagog.” Warsz. 1932, nr 1. Odbitka.
27. Seb. Ptrycy z Pilzna (zob. poz. 13). Zeszyt 3. Warsz. 1935.
28. L'aristotélisme populaire ccomme Fragment de la Renaissance. „Revue d'Histoire de la Philosophie et d'Histoire générale de la Civilisation” Paris 1935. Odbitka.
29. Bochwic, Florian. „Polski Słownik Biograficzny”, Krak. 1936.
30. Prace prof. Eug. Jerry i jego uczniów. „Przegl. Filozof.”, Warsz. 1936. Odbitka.
31. Kartezjusz w Polsce. „Przegl. Filozof.”, Warsz. 1937. (Zeszyt kartezjański). Odbitka.
32. Zagadnienie wartości kultury w Polsce w wieku Oświecenia. „Kultura i Wychowanie”, Warsz. 1938. Odbitka.
33. Ideologia polskiego Pozytywizmu, 1938.
34. Deskur, Józef. „Pol. Słownik Biograf.”, Krak. 1939, t. 5.
35. Dębicki, Wł. M. „Pol. Słownik Biograf.”, Krak. 1939, t. 5.
36. Bendykt Bernstein (1880—1948). „Przegl. Filozof.”, Warsz.—Krak. 1948.
37. Arystoteles w Polsce. Odbitka ze „Sprawozdań” P.A.N., t. 51, nr 2. Krak. 1950. (Streszczenie odczytu).
38. Arystoteles w Polsce. „Collectanea theologica”, Warsz. 1952, z. 3—4.
39. (Opracowanie). S. Ptrycy, Pisma wybrane, dwa tomy, Warsz. 1956. Przedmowy: do Etyki (t. I), do Ekonomiki (t. II), do Polityki (t. II).
40. Studia nad Seb. Ptrycym z Pilzna. „Coll. theol.”, Warsz. 1957.
41. (Opracowanie przekładu, z L. Chmajem i D. Gromską). J. Crell. O wolności sumienia. Warsz. 1957.
42. Historia filozofii polskiej. T. I. (Scholastyka. Renesans. Oświecenie). Warsz. 1958.
43. Geldeberg, Henryk. „Pol. Słownik Biograf.”, Krak. 1959, t. VIII.
44. Adam Zieleńczyk jako historyk filozofii. „Życie i Myśl”, Warsz. 1959, nr 9—10.
45. (Opracowanie tekstu łacińskiego, z L. Chmajem i D. Gromską) A. Wiszowaty. O religii zgodnej z rozumem. Warsz. 1960.

Prace niedrukowane

Zarys historii filozofii polskiej. (Dla wydawnictwa pt. „Udział Polski w kulturze światowej”).

Polska Scholastyka. Filozofia polskiego Renesansu. (Zarysy popularnonaukowe dla „Wiedzy Powszechnej”).

Historia filozofii polskiej. T. II (Romantyzm...) (Dzieło nie dokończone).

Seb. Petrycy z Pilzna (Dokończenie monografii).

Zestawienie powyższe prac ś. p. Wiktora Wąsika zawiera pozycje które dotychczas zdołałem ustalić i prawdopodobnie nie jest kompletne. Za udzieloną mi pomoc dziękuję p. dr Alicji Kadler, kierownicze Zakładu Bibliografii i Dokumentacji Instytutu Filozofii i Socjologii P.A.N.

Bolesław J. Gawecki